

**Добролюбська Ю.А.,**

*професор кафедри всесвітньої історії та методології науки  
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет  
імені К. Д. Ушинського»,*

*Україна, м. Одеса*

## **«ПОДОРОЖ МОЛОДШОГО АНАХАРСІСА ПО ГРЕЦІЇ» АБАТА БАРТЕЛЕМІ**

В середні віки філеллінами називали всіх тих, хто захоплювався античністю. Але пізніше, з настанням епохи Відродження, коли основою мистецтва став підвищений інтерес до людини та її проблем, поняття філеллізму отримало більш широке трактування. Згодом поширення наук про людину та класичних досліджень, ідей Провітництва та гуманізму, ліберальної думки в поєднанні з філософією романтизму підготували благодатний ґрунт для поширення та переходу до практичної діяльності руху філеллінів. Але наприкінці XVIII століття філеллізм – це поки що лише захоплення і схиляння перед античним світом, героїзація грецької тематики.

В середині XVIII ст. французький вчений, археолог та лінгвіст абат Жан-Жак Бартелемі (1716–1795) відвідав Італію. Активний член Академії написів та вільних мистецтв, зберігач королівського кабінету медалей, Бартелемі мав до того ж багату уяву. Відправлений до Італії для колекціонування монет, він протягом декількох років образно описував свої враження в листах до друга, відомого антиквара графа Келюса. При цьому він звертав увагу не на сучасний стан міст, а на їх давній блиск та стародавні пам'ятники. Він переносився в епоху республіки та в століття імперії, намагаючись уявити по руїнах колишню пишноту Ліона (Лугдуна), Марселя (Массалії), Рима чи Капуї.

Листи Бартелемі – дорогоцінне джерело з історії класичної археології. Без зайвої афектації і захоплень Бартелемі характеризує стан пам'яток. В цих характеристиках відчуваються спостережливість та гострий погляд знавця. З тонкою іронією він висміює тупість сеньйорів, які зробили володіння антиками синекурою та побоювалися, що відвідувачі можуть зашкодити їхній високій роботі своїм спогляданням. Не менш неприємно Бартелемі характеризує невігластво пихатих та обмежених вчених, які уявили себе жерцями науки.

Прекрасне знання грецької та латинської мов дозволило Бартелемі вказати на ряд похибок в тлумаченнях написів його попередниками. Кожен античний пам'ятник, який зустрічався Бартелемі на всьому шляху від Ліона до Неаполя, де ним були відвідані розкопки Помпей та Геркуланума,

викликає у нього не просто захоплення, але й прагнення з'ясувати час, обставини його побудови та призначення. З гіркотою та обуренням мандрівник спостерігав знищення пам'ятників античної епохи: «Важко собі уявити, скільки написів щодня винищувалося в Ліоні! – записує мандрівник. – Триумфальна арка Оранжу руйнується щодня мало-помалу, і цьому важко перешкодити» [2, с.17].

З пильною увагою поставився Бартелемі до всього, що було вилучено з лави Геркуланума. На скам'янілому хлібі він прочитав латинське слово «сірий горох» і висловив припущення, що воно вказує сорт борошна, з якого випікався хліб. З не меншим знанням античних реалій ним описані фрески, знайдені в давніх розкопаних будинках.

Незабаром після повернення в Париж (1757) Бартелемі взявся за працю про стародавню Грецію, розраховану на широкий читацький загал. В той час головним шляхом пізнання Греції європейцями були подорожі, тому формою свого роману він обрав спогади стародавнього мандрівника. Ним став вигаданий персонаж, родич згаданого Геродотом скіфського мудреця Анахарсіса – молодший Анахарсіс [4].

На бездоганній французькій мові цей допитливий юнак повідав про те, як з Таврії (стародавнього Криму) він поплив по Понту Евксинському (Чорному морю) в Грецію. Відвідуючи по шляху розташовані по його берегах грецькі колонії, він потім побував на островах Егейського моря та прибув до Афин, де познайомився з Платоном, Аристотелем, Ксенофонтом та іншими видатними людьми. Від них і завдяки отриманим від них листам він дізнався про події, свідком яких не міг бути. Після битви при Херонії (338 р. до н. е.) Анахарсіс вирішив повернутися в рідні скіфські землі. Македонське панування, встановлене царем Філіпом, вселяло йому огиду [4].

У 1787 році роман був завершений, а в наступному 1788 році з'явилися розкішно видані томи. Французький читач отримав популярну енциклопедію життя давньогрецького народу, що мала в якості додатку таблиці з пам'ятками Геркуланума [4].

Значення «Молодшого Анахарсіса» для світової історії та культури складно переоцінити. Вперше в літературній традиції Бартелемі використовував речові пам'ятники для вивчення не самих речей та їх історії, а для пізнання історії суспільства, яке ці речі створило.

Твір Ж.-Ж. Бартелемі створив надзвичайно привабливий романтичний образ Греції, який виходив із уявлення століття Просвітництва про прекрасне та розумне. Звичайно ж, абат користувався грецькими та латинськими авторами на мові оригіналу, але йому, як і Винкельману, не довелося побувати в Греції, тому він створив уявну, неіснуючу країну. Деякі його співвітчизники це розуміли. За словами його молодшого сучасника Стендаля: «Франція – це країна, найменше знайома з Грецією. І в цьому винен Бартелемі» [2, с.18].

Наступні події у Франції виявилися малосприятливими для автора. У роки Французької революції герої римської республіки Брут і Кассій були більш популярні, ніж греки епохи занепаду, що стали героями роману. Праця Бартелемі не зустріла схвалення та визнання в урядових сферах. У вересні 1793 року під час піку якобінської диктатури творець «Молодшого Анахарсіса» був узятий під варту. Звинуваченнями послужили не які-небудь дії автора проти республіки, а нібито аристократичні симпатії героя його роману – юного скіфа – адже його другом був Платон. Втім, обвинувачі не змогли висунути вагомих доказів на користь своїх звинувачень. Комітет громадського порятунку звільнив старого академіка і навіть призначив бібліотекарем Національної бібліотеки. Однак Бартелемі відмовився від цієї посади, зберігши лише свої старі функції зберігача медалей. Підкошений бурхливими подіями революції, особливо знищенням багатьох стародавніх пам'яток та книжкових збирань, через два роки він помер у бідності.

За межами Франції праця Ж.-Ж. Бартелемі користувалася неймовірною популярністю. Її переклали майже на всі європейські мови, в тому числі на новогрецьку. У Росії переклад уривків «Молодшого Анахарсіса» з'явився в 1798 р, відразу ж після французького видання. Пізніше імператор Олександр I відпустив 6 000 рублів московському професорові Петру Івановичу Страхову на видання перекладу цього твору в Москві [1].

Після вийшли українські та польські переклади. Тарас Шевченко був обізнаний з цим твором і кілька разів згадує про нього в повісті «Художник», одне лише знайомство з романом він трактує як ознаку гарного смаку та освіченості [3, с.120-207].

Твір Жан-Жака Бартелемі «Подорож молодшого Анахарсіса по Греції» – перший в своєму роді археологічний роман – сприяв створенню в Європі нового культу Греції. Як не дивно це зараз, але до другої половини XVIII ст. тема давньої Еллади мало кого цікавила – вчений інтерес до античності в основному обмежувався Римом. В значній мірі за допомогою твору Бартелемі філеллізм остаточно оформився в перші десятиліття XIX ст., що з найбільшою повнотою виразилося після початку боротьби греків за ліквідацію османського володарювання, за національну незалежність. Це була вже не тільки романтична героїзація грецької тематики, а загальний протест самих різних людей проти репресивних режимів, за право народів на самовизначення, національний суверенітет, свободу, незалежність від усіх видів тиранії та гноблення.

Витоки філеллізму корінилися в схиланні перед класичної Грецією, яка була засновницею великої цивілізації та дала імпульс розвитку європейського світу в епоху Відродження та Просвітництва. Але потім філеллізм проявив себе як захоплення перед досягненнями грецької революції 1821 р. та обурення з приводу турецьких звірств, особливо щодо

цивільних осіб, які мали місце у 1821 р. в Константинополі, у 1822 р. на Хіосі тощо. Крім того, лібералізм, який в ідеологічному плані протистояв Священному Союзу і його методам та виступав на стороні всіх тих, хто відстоював свою свободу, змінив саму сутність філеллізму, який прийняв форму практичної діяльності з підтримки боротьби греків. Найбільш значним внесок філеллізму в грецьку справу був в двох областях – в економічній допомозі борцям та в мобілізації європейської громадської думки, що в кінцевому рахунку увінчалось здобуттям Грецією незалежності.

#### Література

1. Бартеlemi Ж.-Ж. Путешествие младшего Анахарсиса по Греции в половине четвертаго века до Рождества Христова / пер. с фр. П. Страхова. М.: В Университетской Типографии у Любия, Гария и Попова, 1803. 418 с.
2. Немировский А.И. Нить Ариадны. В лабиринтах археологии. М.: Вече, 2007. С. 17-19.
3. Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. К.: Наукова думка, 2003. Т. 4: Повісті. С. 120-207.
4. Barthelemy J.-J. Voyage du jeune Anacharsis en Grece, dans le milieu du quatrieme siecle avant l'ere vulgaire. 4 vol. 1788. [Електронний ресурс]; режим доступу до ресурсу: <http://remacle.org/bloodwolf/livres/anacharsis/table.htm>

**Жога С.Р.,**

*студентка 1 курсу, 3 медичного факультету, 23 групи*

*Харківського національного медичного університету,*

*Україна, м. Харків*

## **КУМЕДНІ, ДИВНІ ТА НЕЗРОЗУМЛІ НАЗВИ ВУЛИЦЬ ХАРКОВА**

Тема перейменування назв вулиць є актуальною завжди та повністю залежить від потреб сьогодення. Важливо, щоб назви вулиць були доцільними та відображали події минулого, зберігаючи при цьому свою індивідуальність та змістове наповнення.

З 2015 року це питання стало актуальним для міста Харкова. Відомо, що на сьогоднішній день перейменовано 4 райони міста, 5 станцій метрополітену, 52 вулиці та парк. Варто також відмітити, що серед перейменованих вулиць 50 топонімів, причому спочатку планувалось перейменування 60 вулиць [1, с.6].

Загальна кількість вулиць, провулків, в'їздів, проїздів і площ Харкова – 2695. З кожним роком ця цифра зростає, вулиці стрімко змінюють свої назви на догоду часу, привертаючи до себе загальну увагу та супроводжуючи це гарячими суперечками у владних структурах [1, с.7].